УРОК ХХІІ

Склонение

1. Имена на r в Nom. Voc. sg. m., f. и в Nom. Voc. Acc. sg. n. заменяют его висаргой. Имена на ir и ur удлиняют гласный в Nom. Voc. sg. и перед окончаниями, начинающимися с согласного. Ср. XX, п. 1 и XXI, п. 3.

गिर् <i>gir</i> f. «голос»				
	sg.	du.	pl.	
Nom.	गीः gīḥ (r)	गिरौ girau	Ald: ainah	
Acc.	गिरम् giram	ITTEL girau	गिरः giraḥ	
Inst.	गिरा girā		गीर्भिः girbhiḥ	
Dat.	गिरे gire	गीर्म्याम् girbhyām	गीर्म्यः g <u>ī</u> rbhyaḥ	
Abl.	गिरः girah		√11-4. g <mark>ir</mark> bilyan	
Gen.	1414. girāņ	गिरोः giroḥ	गिराम् girām	
Loc.	गिरि giri	I I KI GIroņ	गीर्षु girşu	
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.	

पुर् pur f. «город»				
	sg.	du.	pl.	
Nom.	पूः pūḥ (r)	पुरौ purau	III: numah	
Acc.	पुरम् puram	get purau	पुरः puraḥ	
Inst.	पुरा purā		पूर्मिः pūrbhiḥ	
Dat.	पुरे pure	पूर्म्याम् p <u>ūr</u> bhyām	पूर्म्यः p <u>ūr</u> bhyaḥ	
Abl.	IIJ: nurah		arənyan	
Gen.	पुरः puraḥ	पुरोः puroḥ	पुराम् purām	
Loc.	पुरि puri	Ası baroii	पूर्षु pūrșu	
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.	

वार् <i>vār</i> n. «вода»			
	sg.	du.	pl.
Nom.	বা: vāḥ (r)	वारी vārī	वारि vāri
Acc.	91. va <u>ņ</u> (1)	91XI Vari	MIT Vari
Inst.	वारा vārā		वार्भिः vārbhiḥ
Dat.	वारे vāre	वार्म्याम् vārbhyām	वार्भ्यः vārbhyaḥ
Abl.	ald: vārah		91-9. varbnyaņ
Gen.	वारः vāraḥ	वारोः vāroḥ	वाराम् vārām
Loc.	वारि vāri		वार्षु vārṣu
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.

2. Имена на *in, min* и *vin* удлиняют $i \to \bar{i}$ в Nom. sg. m. и Nom. Voc. Acc. pl. n. и отбрасывают n в Nom. sg. m., Nom. Acc. sg. n. (Voc. sg. n. факультативно) и перед окончаниями, начинающимися с согласного.

धिनन् dhanin m., n. «богатый»

	sg.		du.		pl.	
	m.	n.	m.	n.	m.	n.
Nom.	धनी dhanī	<u>ध</u> नि	धनिनौ	धनिनी	धनिनः	धनीनि धनीनि
Acc.	धनिनम् dhaninam	dhani	dhaninau	dhaninī	dhaninaḥ	dhan <mark>ī</mark> ni
Inst.	धनिना dhaninā		2		धनिभिः dh	anibhiḥ
Dat.	धनिने dhanine		धनिभ्याम् dhanibhyāi	n	VID 31. 11.	
Abl.	धनिनः dhaninaḥ धनिनि dhanini		anamony ar	,,	धनिभ्यः dha	anıbnyan
Gen.			धनिनोः dhaninoḥ	धनिनाम् dh	aninām	
Loc.			GIAAI: ananinoņ		धनिषु dhai	nișu
Voc.	धनिन् dhanin	धनि dhani, धनिन् dhanin	= Nom.		= Nom.	

Женский род прилагательных на *in, min* и *vin* образуется посредством суффикса *ī*. Например: धनिन् *dhanin* f. धनिनी *dhanin*ī.

3. Имена ср. р. на *as*, *is* и *us* перед *bh* изменяют свое окончание в *o*, *ir* и *ur*; в Loc. pl. *as* может остаться, а *is* и *us* превратиться в *iş* и *uş* или во всех трёх случаях вместо *s* может появиться висарга. Перед гласными окончаниями *is* и *us* изменяются в *iş* и *uş*. В Nom. Voc. Acc. sg. конечный *s* обращается в висаргу, а в Nom. Voc. Acc. pl. получается *āṁsi*, *īṁṣi*, *ūṁṣi**.

* О церебрализации $s \rightarrow s$ см. сандхи в уроке II.

मनस् manas n. «ум, сердце»

пиния п. мун, сердце»				
	sg.	du.	pl.	
Nom.	मनः mana <mark>h</mark>	मनसी manasī	मनांसि manāmsi	
Acc.	ननः mana <mark>ņ</mark>	THE MUNUSI	HAIIA MUNUMSI	
Inst.	मनसा manasā		मनोभिः manobhiḥ	
Dat.	मनसे manase	मनोभ्याम् man <mark>o</mark> bhyām	मनोभ्यः man <mark>o</mark> bhyaḥ	
Abl.	मनसः manasah	manobnyam	- 1-4. man <mark>o</mark> bnyan	
Gen.	ฺ ฯฯ <i>ጚ∙ manasa</i> ņ		मनसाम् manasām	
Loc.	मनसि manasi	मनसोः manasoḥ	मनःसु manaḥsu मनस्सु manassu	
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.	

हविस् havis n. «жертвоприношение, возлияние»;

	sg.	du.	pl.
Nom.	हिविः havi <mark>ḥ</mark>	हविषी havis़ा	हवींषि hav <mark>īmंsi</mark>
Acc.	δια· navi <mark>ņ</mark>	हायया <i>navişi</i>	84114 navimși
Inst.	हविषा haviṣā		हिवर्भिः havirbhiḥ
Dat.	हिवषे havişe	हविर्म्याम् havi <mark>r</mark> bhyām	दक्ति भी । । । । । । ।
Abl.	निकार ।	navii biiyani	हिविर्भ्यः havirbhyaḥ
Gen.	हविषः havişaḥ	_	हविषाम् haviṣām
Loc.	हविषि havişi	हविषोः havişoḥ	हविःषु haviḥṣu हविष्पु haviṣṣu
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.

धनुस् <i>dhan<mark>us</mark></i> n. «лук».			
	sg.	du.	pl.
Nom.	VIII. dh. mark	धनुषी dhanuṣī	धनूषि dhan <mark>ūṁṣi</mark>
Acc.	ਖਜ੍ਹ: dhanu <mark>ḥ</mark>	वनुषा ananuşi	पनू प्रवास anan <mark>um ;।</mark>
Inst.	धनुषा dhanuṣā		धनुर्भिः dhanurbhiḥ
Dat.	धनुषे dhanușe	धनुभ्योम् dhanu <mark>r</mark> bhyām	धनुर्भ्यः dhanurbhyaḥ
Abl.	}□N: dhanyaah	ananar bnyam	ad-a- ananar bnyan
Gen.	धनुषः dhanuşaḥ		धनुषाम् dhanuṣām
Loc.	धनुषि dhanuşi	धनुषोः dhanuşoḥ	धनुःषु dhanuḥṣu
	-1 21 I allaliași		धनुष्यु dhanussiu
Voc.	= Nom.	= Nom.	= Nom.

б) Имена м. и ж. р. на *as* в Nom. sg. имеют *āḥ*, в Voc. *aḥ*, а в Nom. Voc. Acc. du. pl. и Acc. sg. принимают окончания м. и ж. рода, например: सुमनस् sumanas m. f.

Nom. सुमनाः sumanāḥ, सुमनसौ sumanasau, सुमनसः sumanasaḥ

Acc. सुमनसम् sumanasam и т. д.

Voc. सुमनः sumanaḥ, सुमनसौ sumanasau, सुमनसः sumanasaḥ

Имена м. и ж. р. на *is* и *us* имеют в Nom. Voc. sg. *iḥ* и *uḥ* и принимают в

Nom. Voc. Acc. du., pl. и Acc. sg. окончания м. и ж. рода, например:

दीर्घायुस् dīrghāyus m. f.

Nom. दीर्घायुः dīrghāyuḥ, दीर्घायुषौ dīrghāyuṣau, दीर्घायुषः dīrghāyuṣaḥ

Acc. दीर्घायुषम् dīrghāyuşam и т. д.

Словарь:

Глаголы:

सञ्ज sañj 1P. (sajati) быть привязанным к чему-либо (+ Loc.)

Существительные:

अध्वर्यु adhvaryu адхварью, жрец;

अप्सरस् apsaras f. ancapa,

небесная нимфа;

उर्वशी urvaśī f. Урваши, имя

апсары, N. pr.;

क्षितिप kṣitipa m. царь;

गन्ध gandha m. запах;

गिर् *gir* f. голос; песня;

चक्षुम् cakşus n. глаз;

चन्द्रमस् candramas m. луна;

चार cāra m. шпион;

ज्या *jyā* f. тетива;

ज्योतिस् jyotis n. свет, светило,

созвездие;

तडाग taḍāga m. пруд;

धनुस् dhanus n. лук (оружие);

तपस्विन् tapasvin mf(i)n

страдающий; т. аскет;

द्वार् dvār f. дверь, ворота;

द्विज dvija m. брахман;

नाली *nālī* f. труба;

पयस् payas n. вода, молоко;

पुर् *pur* f. город;

Прилагательные:

आकृष्ट ākṛṣṭa mf(ā)n натянутый

(о тетиве);

तेजस्विन् tejasvin mf(ī)n

мужественный;

धनिन् dhanin mf(ī)n богатый;

Частицы:

वै *vai* действительно.

पुरूरवस् *purūravas* m. Пуруравас, имя героя из Ригведы, пуран, N.

pr.;

प्राणिन् prāṇin m. живое существо;

भरतखण्ड bharatakhaṇḍa m.

Индия, название страны, N. pr.;

मनस् manas n. ym;

मित्रिन् mantrin m. министр;

यजुस् yajus n. жертвенное

изречение;

यशस् yaśas n. слава;

वणिज् vaṇij т. купец, торговец;

वयस् vayas n. возраст;

वार् *vār* n. вода;

सुमनस् sumanas f. цветок;

सूर्य sūrya m. солнце;

स्थान sthāna n. место;

स्वामिन् svāmin m. собственник,

господин.

हविस् havis n.

жертвоприношение, жертвенное

возлияние.

प्रथम prathama mf(ā)n первый;

मृत mṛta mf(ā)n умерший,

погибший;

स्थित sthita mf(ā)n стоящий.

Упражнения

- 1. Переведите с санскрита на русский язык стихи:
 गन्धेन गावः पश्यन्ति वेदैः पश्यन्ति वै द्विजाः ।
 चारैः पश्यन्ति क्षितिपाश्चक्षुर्भ्यामितरे जनाः ॥१०॥
 gandhena gāvaḥ paśyanti vedaiḥ paśyanti vai dvijāḥ ।
 cāraiḥ paśyanti kṣitipāścakṣurbhyāmitare janāḥ ॥ 10 ॥
- 2. Переведите с санскрита на русский язык фразы: आ कर्णमाकृष्टेन धनुषा द्विद्ध शरान्मुश्चन्ति क्षत्रियाः ।१। सूर्यश्च चन्द्रमाश्च जगतो ज्योतिषी ।२। धनी विणग्द्वारि स्थितेभ्यस्तपस्विभ्यो वसु दापयेत् ।३। यज्ञेषु य ऋत्विजो यजूंषि पठन्ति ते ऽध्वर्यव उच्यन्ते ।४। विश्वस्या भुवः सम्राद्दुरूरवा उर्वशीमप्सरसं पर्यणयत्तस्यां च पुत्रो ऽजायत ।५। कामस्य धनुषि ज्यायाः स्थाने ऽलयः शराणां स्थाने सुमनसस्तिष्ठन्ति ।६। प्राणिनां मनांसि जीविते सजन्ति ।७। पुरि वास्तडागान्नाल्या पार्थिवो ऽनाययत् ।८। मन्निणः स्वामिने कदापि न द्रुह्येयुः ।९। एतस्या धेन्वाः पयो बालान्यितरावपाययताम् ।१०।
- 1. ā karņamākṛṣṭena dhanuṣā dviṭsu śarānmuñcanti kṣatriyāḥ.
- 2. sūryaśca candramāśca jagato jyotiṣī.
- 3. dhanī vaṇigdvāri sthitebhyastapasvibhyo vasu dāpayet.
- 4. yajñeşu ya rtvijo yajūmṣi paṭhanti te 'dhvaryava ucyante .
- 5. viśvasyā bhuvaḥ samrāṭpurūravā urvaśīmapsarasam paryaṇayattasyām ca putro 'jāyata .
- 6. kāmasya dhanuşi jyāyāḥ sthāne 'layaḥ śarāṇāṃ sthāne sumanasastiṣṭhanti .
- 7. prāṇināṁ manāṁsi jīvite sajanti .
- 8. puri vāstadāgānnālyā pārthivo 'nāyayat .
- 9. mantriņaḥ svāmine kadāpi na druhyeyuḥ .
- 10. etasyā dhenvāḥ payo bālānpitarāvapāyayatām .

- 2. Переведите с русского языка на санскрит фразы:
 - 1. Используйте $(ut+\sqrt{srj})$ голос (gir) для хвалы Хари.
 - 2. В городах Индии живут богатые купцы и мужественные воины.
 - 3. Слава Пурураваса (purūravas, m.) воспета Калидасой.
 - 4. Царь приказал позвать своих министров (используйте прямую речь).
 - 5. Умы аскетов не должны быть привязаны к богатству (śrī).
 - 6. Ночью луна даёт свет живым существам.
 - 7. Жертвовать богам следует цветы, плоды и молоко, (а) не живых существ.
 - 8. Апсары ведут на небо воинов, погибших в битве.
 - 9. По возрасту, не по знанию (Ins. 2 раза), Шива первый (из) братьев (Gen., Loc.).
 - 10. Жертвенным возлиянием живут (\sqrt{vrt}) боги.
 - 11. Купец желает богатства (śri), воин славы, аскет спасения.
 - 12. Глаза жён наполнены (покрыты) слезами.